

כוח האו"ם - פליטת האש - האו"ם

בסתו 1961 תכננו והכינו הנציג האזרחי של האו"ם בקטנגה, ד"ר קונור ארבראיאן, והמפקד הצבאי, הבריגדיר היהודי רג'ה, מבצע מפתיע לשם סילוק צמרת השלטון הקטנגאי ולהרצאת שרידי מומחיה הצבא הזרים ("השכירים") הבלגיים והאחרים, מתוך כוונה לחסל את פרישת קטנגה. לצורך זה הובאו להם מלאי פולדוויל, הבירה, צויה מעצר מטעם הממשלה המרכזית של קונגו, נגד מואיז צ'ומבה וארבעה מנהיגים קטנגיים אחרים — שרים ויו"ר הפרלמנט. הפעולה כולה הוכנה בהנחיית ראש המבצע האזרחי של או"ם בקונגו (מחמוד חיאר, התוניסאי). ברור היה שביצוע מעצרים אלה יביא בהכרח להתנגשויות מזוינות עם הז'נדרמריה הקטנגית, כי פעולת "מורתור" (מלה הודית — "חטוף ומחויץ") נתכונה גם להשתלט על שירותי השידור ועל משרדי הדואר שבאליזבטויל, בירת קטנגה. קיוו, כי לכשיועמד צ'ומבה בפני עובדות — יקבל את הדין וישתף פעולה עם כוח האו"ם ויפסיק בדרכי שלום את פרישת קטנגה.

קורותיה של פעולה זו סופרו בגילוי לב ראוי לשבח ובלתי דיפלומטי — אם גם לא תמיד באוביקטיביות עניינית ראויה, ודאי שלא ברוח "המתוך הנייטרלי", כפי שחייבים היו לשמש או"ם ונציגיו — עלידי ד"ר ארבראיאן עצמו, בספרו החדש, "לקטנגה ובחזרה". יומיים לאחר הבאת צויה מעצר, ב-13 בספטמבר ב-0400, החלה פעולת "מורתור". דו"ח פעילות יומי, נכון לשעה 1600, שוגר לפנות ערב מטעם ארבראיאן לליאופולדוויל. עיקריו קבעו:

1. כוחות האו"ם, עליהם הוטלו משימות אלו לפי התכנית המפורטת שנמסרה לכל גדוד, תפסו את מר קיבוה, שר הכספים — ואילו שלושת האחרים נעלמו; וכן צ'ומבה עצמו.
2. במהלך הקרבות — אשר החלו ביריה שנורתה מהבנין בו שכנה הקונסוליה הבלגית (הסמוך לבנין הדואר) על פלגה שניסתה להשתלט על הדואר — נתפסו משרדי הדואר, אולפני השידור ושדה התעופה.
3. גהדפה התקפת נגד של הז'נדרמריה, ביסיוע שריוניות מאוישות בבלגים לובשי אורחית. במקומות שונים נמשכים הקרבות.

המזכיר הכללי המנוח, דאג האמרשלד, לא ידע מראש על פעולת "מורתור" לפרטיה. ביום המבצע, ה-13 בספטמבר, הגיע ללאר פולדוויל — ושם נודעו לו הפרטים. נראה כי נדהם ונרתע מן ההדים השליליים שקיבלה פעולה זו בדיווחי הכתבים המקומיים בעולם העתונות.

היו לפניו שתי דרכי פעולה אפשריות. הראשונה — לתמוך תמיכה מלאה בפעולה, כשהוא נשען על החלטת מועצת הבטחון מן ה-21 בפברואר שהחליטה על "ניהול חקירה מידית ובלתי משוחדת על מנת לקבוע את מסיבות מותו של מר לומומבה וחבריו, וש"האחראים לפשעים אלה ייענשו" — ותבעה "שהאו"ם ינקוט מיד בכל הצעדים הנאותים — לרבות... שימוש בכוח, בשעת הצורך, כאמ" צעי אחרון, למנוע פרוץ מלחמת אזרחים בקונגו".

הדרך השנייה היתה להשאר צמוד להחלטת מועצת הבטחון הקודמת, מן ה-9 באבגוסט 1960, כי "כוחות האו"ם בקונגו לא יהיו שותפים, בסכסוך פנימי כלשהו, קונסטיטור ציוני או אחר, לא יתערבו בו בכל צורה שהיא ולא ינוצלו לצורך השפעה על תוצאותיו". פירושו של דבר — לנער חוצנו מן היזמה שנקטה עלידי נציגי האו"ם במקום, לפעול מיד להפסקת האש — ואולי אף להחזיר את המצב בקטנגה לקדמותו.

בפועל לא הלך המזכיר הכללי, לא בדרך הראשונה — ולא בשנייה. הוא פרסם גרסה רשמית על המאורעות אשר באה להסוות את הפעולות שנקטו — וליצור רושם כאילו פעולת ההתערבות התזונות מקומית. להלן היתה האדעה שנתפרסמה בלאר פולדוויל ב-14 בספטמבר, כאשר נמצא המזכיר הכללי במקום.

"סעיף 15, בשעות המוקדמות של ה-13 לספטמבר נקטו כוחות האו"ם בפעולות הבטחה וזהירות... שנועדו למנוע שידורים מסיתים או איומים אחרים לשמירת החוק והסדר, בעוד האו"ם ממשיך בתפיסת אנשי צבא ומתגדבים לוחמים זרים, ובפניוים מן המקום. בשלב זה ניתנה אזהרה כשנתגלתה הצתה במינסר האו"ם. לשכוחות האו"ם נעו לעבר בניניו, נפתחה עליהם אש מבנין אשר ידוע כי גרו בו מספר קצינים זרים; כן נתקלו (100 בעמ' 53)

* "To Catanga and Back" — לקטנגה ובחזרה" — ספרו של קונור קרוו ארבראיאן, מי שהיה נציג האו"ם בקטנגה. בהוצאת הסוציאליסט, לונדון 1962.